

KISKANÁSZOK, BÉRESEK, RÉSZES MUNKÁSOK

*Nagygazdánál azért nem jó szolgálni,
egész télen sütt tököt köll zabálni.
Zabáljátok, cselédeim, a tököt, a tököt,
holnap reggel megint kisül huszonöt, huszonöt.*

*Nagygazdánál azért nem jó szolgálni,
egész nyáron a herét köll kaszálni.
Kaszáljátok, cselédjeim, a herét, a herét,
holnap délben bableves lesz az ebéd, az ebéd.*

(Zentai részesdal)

A KISKANÁSZ MEG A GAZDASSZONYA

Valami esztendőös ünnep előtt a városba készülődött a gazda meg a felesége, a kiskanászt hagyva otthon tanyacsósznek. Indulás előtt a gazdáné így szólt a gyerekekhez:

– Károly, az ünnepre levághatod magadnak ezt a szép csirkét e – mutatott nagylelkűen egy csipás, fostos, borzas tollú jércére.

A gyerek, mit tehetett, ráhagyta, de tán még ki se gördült a kocsi egészen a dűlőútra, máris kapta a gubbasztó baromfit, és bevágta a süldők közé. Helyette pedig – be sem várva a másnapi ünnepet – elkapta a magának kiszemelt fehér kakas nyakát, és annak eresztette véréit.

Ünnep után, ahogy kijöttek a gazduramék a tanyára, baromfietés-kor odainti a gazdáné a kiskanászt.

– Te Károly, nem látom azt a szép fehér magkakast.

– Érdekes – nyújtogatta a nyakát a gyerek –, én se.

– Ugye? Tán csak nem abbul főztél magadnak pünkösdre ebédet? – kérdi gyanakodva a gazdasszony.

– Ugyan! Hova gondol? – mondja a legény ártatlankodva, s aztán még meg is kérdezi: – Hát azt a girheset, amire rámondta, hogy vágjam le, azt látja-e?

– Azt se látom.

– Nohát akkó!

MI KELL MÉG A SZEGÉNYSÉGHEZ?

A kanizsai földeken levő B.-tanyán igen fukar volt a gazdáné, s a náluk szolgáló kiskanász hónapszámra se evett húst, legföljebb ha esztendőös ünnepen. Pedig kutya nehéz sora volt, mert már jóval hajnali négy előtt riasztotta a gazda, s álmosan, dideregve a hideg harmaton, kicserepesedett lábbal kellett hajtania a kicsapott jószágot. A keskeny tarlón nehéz volt a sok állat őrzése, mert vagy a disznók kóboroltak el malacos-

tul, vagy a pulykák, libák mentek tilosba, így aztán a kanászgyereknek folyton talpon kellett lennie.

A reggelije viszont igen szegény volt az árvának: télen sült tök, nyáron meg két szelet sárgadinnye egy darab kenyérrrel. Ha olykor a gazdasszony vaját köpült odabent, lökött neki nagylelkűen egy findza írórt is – így élt és kosztolódott szegény, és túrt, mert otthon is erre tanították.

Egyszer, amikor már nagyon ráunt az egyhangú kosztra, elkeseredésben a kárba ment aprójószág közé vágta a kanászbotját. Meg is lett nyomban a haszon: eltörött az egyik liba lába. Odabent a tanyán azt fül-lentette, hogy a libára ráugrott a borjú, és bár a konyhai munkát nemigen szerette, mégis készségesen segédkezett a kopasztásnál. Így aztán ebédre neki is jutott a libából. Igaz, csak a szárnya végít meg a nyakát szopogathatta, de jó volt az is a sok lélötty után.

Mivel sok volt a pulyka a tanyán, a kanászgyerek ráéhezett a pulykacpecsenyére is. Előbb nem tudta, hogyan ejtse módját a pulykahúsnak, de utóbb csak kifundálta azt is.

Ott terebélyesedett a tanyaudvaron egy irdatlan magas eperfa, s a „férgek” miatt annak ágai közé gallyaztak fel éjszakára a pulykák. Egy este, amikor elcsendesedett a tanya környéke, a kiskanász kióvakodott az istállóból, s a kalapját az eperfán ücsörgő pulykafalka közé vágta. A megriasztott szárnyasok pruttyogva, vaksin röpködtek a góréhoz, a tanya oldalához, az istálló falához ... még a nyitott kútba is jutott belőlük kettő-három.

A nagy ribillióra ingben-glóriában rohant ki a gazda, és hebegeve érdeklődött, hogy mi történt.

– Úgy látszik, bagó ijesz’hette meg a pulykákat, azér szálltak szanaszéjjel – világosította föl a kiskanász, s aztán tempósan hozzálátott a riadt baromfi összetételéhez. Persze, a kútban levőket hagyta utoljára, így aztán másnap már nemcsak szárnyavéget, hanem mellehúsát is fogyasztathatótt.

Így tanulta meg régen a szegény ember gyereke, hogy „ész is köll a szegínységön, nemcsak türelem”.

KUTYÁBÓL IS LEHET SZALONNA

Negyedes kukoricát vállalt fiaival az öreg részes munkás az egyik ismert zentai nagygazdánál.

Tanyára indulás előtt bepakolták volna otthon a heti eleséget a tarisznyába – ha lett volna mit. Bizony, kapálásra már kiürült a kamra,

szalonnának még a hírért sem hallották tavasz óta, így csak kenyér meg vöröshagyma került a tarisznyába. Mondta is az öreg részes egyik legényfia:

– Azt az ideodáját, édesapám! Kee tán kinyéren meg vöröshajmán akar velünk egész héten kapátatni? Ezzel nem lehet ám megrakni a hast!

– Hallgass! – regulázta az apa a fiát. – Lesz szalonna odakint, ne félj!

Estefelé értek ki a messzi, a régi Piszár-dűlő körüli tanyára, s azon nyomban lerakodtak az istállóban.

Másnap már hajnalok hajnalán matatni kezdett az udvaron a gazda. Tett-vett, zörgött a színben, hadd ébredjenek a munkások. Az öreg részes is talpon volt már ekkor, s éppen a gazdát leste. Amikor látta, hogy az ott járkal az istálló körül, nekifogott hangosan káromkodni. Szidta a gazdát, műveltette a magas éggel, mert, ehun e', mekkora kárt csinált: elengedte az este a kutyákat, azok a nagy dögök meg nem kilopták az éjszaka a tarisznyából a hétre való szalonnát!

– Hogy kapálok én most egész héten ezzel a két gyerekkel kinyéren meg vöröshajmán?! – hangoskodott tettetett haraggal, úgy, hogy a munkaadója is meghallja.

– Mi baj, na? Mért dohogsz már korán reggel? – nyitott rájuk a gazda.

– Mi baj? Mi baj? Elengedte a kutyákat éccakára a láncrul, az a baj! Azok a nagy bűdös dögök meg nem megléptek az egyheti szalonnával! Most ugyan min kapálunk majd egész héten, nem mondaná? Hosszú ám a nap szalonna nélkül!

– Miért nem akasztottad fel a tarisznyát az ágasra?

– Hunnan tuttuk mink azt, hogy szabadon engedni a kutyákat? – zsémbelt tovább az öreg részes.

Nem volt szőrösszívű a munkaadó, így hát a dolog túlsó vége az lett, hogy csak megkérdezte:

– Oszt mekkora vót az a szalonna?

– Amennyit három éhes ember eszik meg egy hétre, akkora!

Megcsóválta a fejét a gazda, majd bement, s kisvártatva jókora darab füstölt szalonnával tért vissza.

– Ekkora elég lesz?

Elég lett.

A reggelinél hamiskásan villant az öreg szeme a tanya irányába:

– No, hékások, mondtam, ugye, hogy akad itt szalonna bőven?

RÉSZESFURFANG

Kanizsai földön, a fukarságáról messze vidéken ismert nagygazdánál törték a részesek a kukoricát. Híréhez méltóan, a gazda hajtotta őket, folyton a sarkukban járt, mert félt az esőtől. Hogy nagyobb kedvvel dolgozzanak, jó vacsorát meg köttes pogácsát ígért nekik estére.

A napi munka végeztével – jókora sötétedés után – hozta is a gazdáné a beigért paprikást. Igaz, a kelt tészta elmaradt, de annál nyájasabb szóval biztatta a részeseket:

– Fogyasszák, emberek! Válogassák! A húsát is!

Mikor a bográcsnak már fénylett a fenéke, az emberek törülték szemüket-szájukat, s a fosztáshoz láttak.

– Te találtál húst? – kérdezte az egyik részes a másikat fosztás közben.

– Nem én, hallod.

– Hogy az a magasságos ... Mer' én sem.

Kisült, hogy nagyon is sovány volt az aznapi vacsora, s nem véletlenül találták azt gyenge holdvilágnál. Még másnap is erről agyvégyeztek reggeli szalonnázás közben az emberek, s szidták a gazda fukar anyját, feleségestül, mindenestül, ki még a vacsorájukat is kétszer enné meg, ha lehetne.

Éppen ott csatarászott, begyeskedett körülöttük a tanyaudvar büszkesége: egy hatalmas bakpulyka. Sátorozva söprögette a gyepfüvet, s oda-oda lublubolt az őt bosszantó munkásoknak.

– No, emberek, lesz már estére hús a bográcsban! Méghozzá pulyka! – szólt az egyik igen sokat próbált napszámos. – Gyere csak, Jóska! – intett suttyó fiának.

A szalmakazal takarásában elkapták a pulyka nyakát, majd a részes, a markában tartott és elkészített méregerős paprika csumájával kegyetlenül bedörzsölte a pulyka hátulját.

Szegény jószág! Abbahagyta már a pöffeszkedést, s nagyokat rikantva, ugrabugrálva inalt a tanyaudvar felé.

– A pulyka, jajjajaj... A pulyka! – veszikölt a gazdáné, amikor megpillantotta a kecske módjára szökdellő pulykakakast. – Mi lett vele? – futott ki kezét tördelve a részesekekhez.

– Nem tudjuk. Mink is úgy vettük észre, amikor kiszaladt a kukoricásból.

– Biztosan darazsat nyelt! – vélte az egyik.

– Fenét! – tette hozzá a másik. – Vész van abban! Az van most! Az asszony monta a hét végén, amikor otthun vótam, hogy döglük a liba.

– Jó mondod – tódította a harmadik. – A mi kakasunk is éppen így csénált, mielőtt az asszony el nem vágta a nyakát.

– Balta köll ennek is! – segített a negyedik.

S nemhiába. Maga a gazdáné kérte őket, hogy hát akkor, ha mán így van, fognák meg szegényt...

A MEGNEVELT GAZDA

Fukar ember hírében állott annak idején az öreg F. B., akiről azt tartották a régi öregek, hogy még az ökör alatt is borjút keresett, s ha bírja, tán még a tiszta vizet is megszűrte volna.

Az ő tanyájára húzatott ki egy kánikulás napon a „tüzesgép”, hogy elcsépelje a tanyai szérún összehordott gabonaosztagokat.

A részesek már hírből ismerték F. B. zsgori természetét, ezért hát kíváncsian lesték, ugyan mivel fog kirukkolni, miféle meglepetést tartogat számukra a cséplés idején.

Nem kellett sokáig várakozniuk. Ahogy a masina rögzítésével bajlódtak, bevették az ékeket, meghúzták a szíjakat, serénykedtek (hadd lássa a vén zsgori: nem hólyag ez, hogy csak úgy föl lehessen fújni!), látják ám, hogy jön az öreg, s mögötte a kiscseléd. Igaz, a kínálásnál a gazda már ellépett a szérú végén álló kukorica föltekintésére, s így az indítás előtt a lányka nyújtotta oda a butykost az embereknek, de bánták is azok.

Elsőnek a bandagazda húzta meg az üveget, de nyomban ki is köpte az egész pofára valót.

– Hőgy az a ...

– Kóstolom, no! – kapta ki a flaskát a káromkodó részes kezéből az etető. De alig hajtotta föl, már kópött ő is.

– Hej, az anyja ...!

Szakértő torka volt mind a kettőnek, s így azon melegében megállapították, hogy a pálinkának nevezett lötty nem más, mint erős borssal ízesített kútvíz, egy kevés pálinkával megkeresztelve.

Káromkodtak a munkások, szidták a szegényebbek zsírján hízó, garaszkodó nagygazdát, s aztán valamelyikük eltalálta: tanítsák móresre, adják vissza neki a kölcsönt: „rúgjanak be” a pálinkától, hadd menjen el a kedve, hogy máskor is ilyen italt nyomjon az orruk alá.

Úgy is tettek.

Indítás után elkezdtek kurjongatni, táncolni; mulattak, tántorogtak. Akik nem devernýáztak, azok a petrencét fordították le, a kazalrakók

ferdén rakták meg a kazlat, a pelyvahordók hordták szanaszét a pelyvát, utána pedig összeöntötték a törekkkel; a kévévágók kiszaggatták a kévéket, s ráhányták a szalmára, szóval mindent fordítva csináltak.

Viszik hírül a gazdának, hogy hogyan dolgoznak a részések. Az lohol ész nélkül, és már messziről kiabál:

– Emberek! Hé, mit csináltok?

De azok rá sem bajszintottak.

Fogja a gazda a fejét, fut a gépészhez (aki szintén be volt avatva a stiklibe), de az még rá is förmed:

– Mit bozsékol? Maga akarta! Miért adott nekik ilyen erős pálinkát!

Jó két óra hosszat tartott a termés pocskékolása, amíg aztán „kijőzanodtak” az emberek.

Másnap már rendesebb italt kaptak.

KURTA SZOLGÁLAT

Az egyik Orom-parti nagygazda új bérest fogadott a zentai öcsémvásárok egyikén. Mielőtt még a tanyára vitte volna – hogy kezesebb legyen a legény, no meg hogy jobb kedvvel lásson odakint a munkához –, a gazda előbb a városi háznál kívánta jóltartani. Meghagyta hát reggel az asszonynak, hogy nagy csupor forralt tejet meg fehér cipót tegyen az asztalra az új béres elé. Ám a legény, amikor meglátta a bögrében gőzölgő reggelit, csak elhúzta a száját:

– Mán tisztessig ne essék szólván, de én ilyesmivel nem élek, asszony-ság, mer' e' csak olyan macskának való étek. Túrősebb koszt köll ám a cselédnek! – tette hozzá, így igazítva útba gazd'uramékat a kiadósabb reggeli irányába.

Szítt egyet fogán a fősvény tanyasi, de azért intett az asszonynak, hogy – Isten neki! – emelje le a tálasból a szalonnát, és rakja a legény elé. Csak amikor az asztalra került, akkor látta az asszony meg a gazda, hogy a nagy darab szalonna mellett ott terpeszkedett a paraszttányéron még egy fél varslis is, amit a legény szintén észrevett, így hát visszatenni onnan már nem lehetett többé.

– No, lám, ez köll a magyarnak, nem adóemelés – így a béres, s amúgy derekasan nekilátott a reggelinek. Leszelt egy negyed kilónyi szalonnát, hozzá kétszer annyi kenyeret, s bevágta. Utána, mint akinek csak akkor jött meg az étvágya, lemetélt vagy két tenyérnyit a varsliból, s azt is jóízűen eltüntette.

Mindezt látva a fukar gazda már-már epeömlést kapott a méregtől, és amikor a legény másodszor is vágni készült a disznósajtból, olyan hangon, amelyben több volt a figyelmeztetés, mint az okítás, így szólt hozzá:

– Tudod-e, hé, hogy ennek két korona kilája?

– Hát meg is éri – válaszolta tele szájjal a béres, aki miután még egy darabot kanyarított a degeszre töltött varsliból, bekattintotta csillagos bicskáját, jelezve, hogy befejezte a fölöstökömöt.

– Hát nem vágsz többet? – kérdezte tehetetlen indulatában a gazda.

– Nem – felelte nagy komolyan a legény. – Akkor nem bírok majd ebédölni, pedig úgy látom, szárma készül délre – bökött bicskájával a káposztáshordó felé.

– Oszt szereted? – érdeklődött fogát csikorgatva a garasoskodó tanyai.

– De még mennyire! Hatnál alább sose adom – virtuskodott volna a béres, ám a gazda a szavába vágott:

– De a hasad istenit! Nem eszöl te délben az én szármámbul, az biztos! Fogd a motyód, osztán vigyen a kórság oda, ahonnan gyüttél, ördög b'on abba a bő gyetrádba! Engem nem fogsz kienni a vagyonombul, de nem ám! Kitejt az esztendő!

ÖREG RÉSZES EMLÉKEZIK

Öreg részes munkások emlegetik, hogy a gazdák – különösen a fukarabbjai – csépléskor igyekeztek a legolcsóbban megoldani a géprészesek kosztoltatását. Ahogy mesélik, minden tanyán bablevessel meg avas oldalassal várták őket.

– Olyan fekete vót a leves a füstös hústól, mint a bogrács ódala. Megenni megettük, a gép, ugye, étvágyat csinált, de nem nagyon kaptunk rajta, mert rettentő sok vizet kívánt. Örökké csak azt a rossz, kemény tanyai kútvizet ittuk rája. Egyszer, amikor már az ötödik vagy hatodik tanyán fogtunk a cséplésbe, megkérdezi a gépész a hét határban ismert zsugori nagygazdát – aki reggel még egy nyelet pálinkát is sajnált tölünk –, hogy mi lesz ebédre. Az meg dicsekedett vóna, hogy bableves, füstölt csülökkel, de torkán akadt a dicsekvés.

– Azt az ideodáját! – káromkodott a gépész. – Hát mink már csak babot együnk egész héten? Ki az éket, le a szíjat, emberek! Nem dógozunk tovább!

Kapkodott a gazda fűhöz-fához, rimánkodott, de hiába. Az emberek

csak akkor voltak hajlandók kötélnek állni, amikor megígérte, hogy báránypaprikás lesz ebédre.

– No, oszt lett-e? – veti közbe a gyűjtő.

– Lenni lett, de nem vót abban semmi köszönet – mesélte az öreg. – Mert mikor délben körülültük a nagy tálat, kisült, hogy a báránybul, mire bográcsba került, kivénhedt, öreg kos lett, oszt olyan inas, rágós vót a húsa, mint a bocskorszíj. A tanyai kutyák ették meg az ebéd legnagyobb részét, mert még az állkapcánk is kifáradt a nagy rágásban. Mondtam is, ahogy ott éhesen türülgettük a szánkat: – No, emberek, most láthassátok! Amék gazda reggel kutya, az délben is az marad!

DÓCZI BÁCISI RÉSZESEI

Kerül tán még idős tornyosi, aki akár személyesen, akár hallomásból ismerte az öreg Dóczit, a kereskedőt. Még valamikor a múlt század végén vetődött ki Tornyosra, s ott szatócsboltot nyitott. Gombbal, egy-két guriga cérnával kezdte, de hamarosan úgy megtollasodott, hogy 30–40 lánca földet szerzett a családjának. Ekkor már kocsa is volt a bolt mellett, és itt mérte Dóczy bácsi a pálinkát a tornyosi legényeknek. Aki nem tudott neki pénzzel fizetni, attól elfogadott terményt is fizetség fejében.

Egyszer kukoricaszedés idején, egyik szombat este néhány kevés pénzű fiatal részes munkás iddogált a kocsmájában, azaz inkább csak nyalogatta a pálinkát, hogy mennél tovább tartson. Mikor kiürült a fiyók, kértek még, de már csak hitelre.

– Arra nem adok, fiaim – mondta az öreg, fölmutatva a kocsmá falán függő feliratra:

Tisztelet mindenkinek,
Hitel senkinek!

– De – tette hozzá bizalmasodva –, ha szereztek nekem szép csöves kukoricát, lesz bor is, pálinka is! – biztatta őket.

Összesúgtak a legények a nagyasztal mellett, aztán zsákokat kérve az öregtől, kiléptek az októberi éjszakába.

Nem mentek messzire.

A kocsmá mögött ott húzódott egy dülőhosszan az öreg Dóczy talpon álló kukoricája. Beálltak szépen a túlsó végébe (nehogy a kocsmából ki-bejárók meghallják a száraz közti zörgést), és szaporán kapkodni kezdték Dóczy bácsi kukoricáját. Kit leszedtek, kit meghagytak – sötét volt, ugye –, de nem egész éjjelre behordták jóval több mint a felét. Csak

a kocsmá körül hagytak néhány kvadrátnyit, nehogy másnap gyanút fogjon a gazda.

Odabent Dóczy bácsi örült a szép kukoricának, s nem győzte mérni és jegyezni, melyik legény hányszor fordult. A munka végén pedig becsülettel kifizette őket.

A CSUTKÁRÓL ÉS ANNAK TÖBB IRÁNYÚ FELHASZNÁLÁSÁRÓL

A mai kényelmes fürdőszobák korában eszünkbe sem jut már, hogy apáink, nagyapáink milyen más körülmények között is mentek a dolgukra.

Egészségügyi papiros híján régen ott volt a lapulevél, a csuhéj vagy a lósóska levele, de leggyakrabban mégis a lemorzsolts kukoricacsó csutkáját használták ama bizonyos célra, mivel azt több ízben is alkalmazásba lehetett venni.

*

Rezgő fejű, galambősz öregek ülnek a sarki kispadon. Pipáznak, sütetik magukat az októberi verőfényben. Csendesen bánnak a szóval, szelíddé tette őket már a vénység. Ha szólnak, azt sem a máról teszik, hanem a rég múlt idők emlékeit idézgetik, s bólogatnak hozzá.

Az utca végén fülsértő szirénázással lakodalmas autókavaván suhan át. Új téma az öregeknek: az esküvő, a lakodalom. Arról agyvégveeznek, hogy annak idején melyiküknek is volt parádésabb esküvője.

Az egyik elmondja: akkora lagzit csaptak náluk, hogy két sátorban mulattak a vendégek. A másik arról beszél, hogy négy birkát meg száznál több aprójószágot vágtak a fogadott nyájjuhász meg a szakácsnék. A harmadik azzal kérkedik, hogy hány hordót is ütöttek csapra az ő lakodalmán, amikor közbeszól a pad végéből Jani bácsi:

– E' mind semmi! – veszi ki szájából a pipát az öreg. – Egyikötökné' se vót olyan fínyes esküvő, mint a mi házunkná'.

– Hogyhogy? – ingatják hitetlenül fejüket a vének.

– Hát csak úgy! – virtuskodik tovább az öreg.

– Mit öltek keetek? – érdeklődnek többen is. – Mit vágatok?

– Azt már, hajjátok, éntülem ne kérdezzétek, meg aztán – nevet hamiskásan –, más járt akkó az én eszembe! De a' biztos, hogy az én

apám se csak hegedűszóvá' traktá'ta a lakodalmas népet. De nem ám! Mer' amikő reggel fővirradt, csak akkő láttuk, hogy éppensíggel két kazal csutkát hordtak szét akkő éccaka nálunk a vendégek. Bizony! ...

*

Részesek dolgoztak a fukarságáról közismert öreg gazdaházaspár tanyáján.

A férjet folyton egy ruhában járó, zsugori vénembernek ismerték a környékbeliek, de azért – meg kell hagyni – tisztelték, mert rangot és tekintélyt mindig a föld adott erre mifelénk.

Ugyanilyen garasoskodó öregasszony volt a felesége, olyan, aki még a városban lakó ukonáinak is csak pénzért adta a tökmagot a piacon.

– Te melyiké vagy? – szokta volt kérdezni őket, amikor valamelyikük megállt a kosara előtt egy fertály tökmagért.

– A Janié – felelte a kérdezett unoka.

– No, várj csak! – azzal a szüle nagyilelkűen még 3–4 szemet cseppentett a gyerek markába.

Szóval megtalálta a zsák a foltját: összeillettek a férjével.

Ezeknél dolgoztak a részesek, akik nem bentkosztosak voltak, hanem saját kenyerekön szegődöttek. Ám a gazda, hogy jobban menjen a takarmányrépa szedése, jó vacsorát ígért nekik munka utánra. Hajtottak is az emberek, hogy kiérdemeljék a beigért kolbászos paprikást, de bizony hiába. Vacsoratájt – ég nyelte-e, föld nyelte-e – a gazda eltűnt, a színét sem látták. A gazdáné meg azzal mentegetőzött, hogy elszabadult a borjú a kötélről, s egész délután azt kellett hajkurászni. – De majd hónap, meglássák! ... – hitegette őket. Másnap azonban – piac lévén – az asszony bement Zentára egy kis ezzel-azzal „árulkodni”, s csak sötétedés után ért ki a tanyára. Ilyenformán a főzésből megint nem lett semmi.

Harmadik nap reggel meg az történt, hogy a szüle békát talált a tejfeles köcsögben, s mivel sajnálta a ráarakódott tejfölt, hát végignyalta a varangyot, mielőtt a falhoz vágta volna. Fel is puffedt a szája, s egész nap dagadt képpel járt-kelt a tanyában, s ez ismét jó alkalom volt arra, hogy a vacsorafőzés másnapra halasztódjék.

De ezt a cigánykodást már a munkások is megsokallták. Úgy álltak bosszút, hogy másnap reggel az egyik részes, mikor a gazdáék nem láthatták, beosont a fityibe. A tethelyen aztán az egészségügyi papirossá avanszált csutkát alaposan bedörzsölte a keze ügyében levő istentelenül erős cseresznyepaprikával.

Búzárt rostáltak éppen a tanyaudvaron, s így jól látták, amikor a gazdáné déltájt a hűvös ülöke felé tartva, a dolgára indult. Alig volt bent

azonban egy-két percig, hirtelen kivágódott a hajzli ajtaja, s a hátulját fogva, a szüle korát meghazudtoló fürgeséggel inalt a konyha felé. Még az udvarra is kihallatszott, ahogyan jajveszékelt:

– Jajjjajjj, eszi is, meg csíp is!

Csak jó óra múlva jött ki az urával (addig a lavórban kuksolt szevény), s keresték ketten a bűnjelet, de már nem találták.

– Úgy látszik, mégiscsak beledobhattam – vélte az asszony.

– Hát azt rosszul tetted! – zsémbelt a gazda. – Mondtam már nemegyszer, hogy nem köll beledobni! Milyen jó lett vóna még a katlan alá gyújtósnak...

A BÉRES MEG A TIZENHARMADIK MALAC

Bekocsizott a tanyás béres odakintről a gazdájához, hogy beszámoljon: halad-e a tanyán a munka, volt-e eső, pendül-e a vetés, lehetne már árpa alá szántani, miegymás.

Frustokra ért be Zentára, s a gazda éppen ott reggelizett két legényfiával kint az ámbituson, de a bérest még helyyel sem kínálták, nemhogy egy nyelet pálinkával vagy pláne, reggelivel. Szegény csak úgy az udvarról a gangdeszkára könyökölve számolt be mindenről. Arról is, hogy az öreg koca megfiadzott.

– No, oszt hány lett? – érdeklődött tele szájjal a gazda.

– Tizenhárom. Egészsíges, szép, eleven jószág mind, csak a tizenharmadiknak lóg füle-farka.

– Beteg tán?

– Nem hinném, de az árvám, éppen úgy járt, mint ahogy én is, ugye...

– Hogyhogy?

– Hát neki se jutott csecs szegínynek, ígyesen csak áll ott, oszt nézi, mikő a többi eszik – fejezte be beszámolóját a béres.

MIKOR LESZ ITT MÁS VILÁG?

A húszas évek végén B. B. nagygazda falrakó munkában jártas napszámot fogadott a vedlett falú pajta helyrehozására. Sokallotta ugyan, amit kért az ember, de végül is csak ráállt az alkura, mert még mindig jóval olcsóbb volt, mint ha' mesterrel csináltatja.

Néhány évre rá – a nagy gazdasági pangás idején – újból ezt a tíz körme után élő, ügyes szegény embert fogadta meg az istálló kitapasztásához. Amikor megkérdezte tőle, hogy mit kóstál a munka, azaz mennyi napszámot kér, az ember azt válaszolta: Csak annyit, amennyit legutóbb kapott a pajta lesaralásáért.

– No, hé – figyelmeztette B. bácsi –, hát nem tudod te, hogy azóta változtak az árak? Olcsóbb lett a búza meg a kukorica, meg osztán esett a hús meg a szalonna ára is! Más világ van ám már, hallod-e!? – okította volna ki napszámosat az öreg.

Villant egyet a kanizsai proletár szeme, s odafordulva a gazdához, így vágott vissza:

– Tudja, mikor lesz itt más világ, B. bátyám?

– No?

– Majd akkor, amikor maga fogja tapasztani az én istállómát!

SÍRVA VIGADÁS

Élt a kanizsai határban egy sokgyermekes, csendes természetű, elesett cselédember. Világéletében a más keze-lába volt, mindig a más földjét túrta, de hiába szerencsétlenkedett árendával, feles földdel, csak megmaradt szegény földtetűnek.

Azért-e, mert olyan volt az alaptermészete, vagy hogy mert gondjába volt mindig több az elégnél, elég az hozzá, hogy ezt az embert nevetni vagy pláne, mulatni még sose látta senki. Mindenki – még a tulajdon felesége is – csak olyan savanyú képű, búrabaszi embernek ismerte, kinek ha nevetnénekje támad, tán a padlásra járt somolyogni, hogy a nevetését senki se láthassa.

Egyszer már oda jutott a nagy nincstelenségben, hogy egy csepp enivaló sem maradt a házban, pedig nyolc éhes gyerekszáj várta a kenyeret. Mivel se pénz, se napszám, fogta hát magát, s folt hátán folt kabátjában meg egy üres tarisznyával beállított az egyik tág szívű gazdaismerő-séhez.

– Mi baj, János? Mi járatban – fogadta a gazda.

– Hát... föléltük, gazd'uram, azt a keserves megkeresett kis van-t, s most így vagyunk e...! – mutatott szomorúan a jámbor az oldalán lötyögő lapos tarisznyára. – Néhány véka kőccsön gabonára vóna szükségem, mer' nincs nehezebb az üres tarisznyánál...

– Rendben van, János, adok neked szívesen, de csak egy föltétellel.

– Osztán ... mi lenne az a föltétel?
– Ha danolsz nekem valamit, meg ha táncolsz, összevered a bokád itt előttem. Igaz, zenész nincsen, de tudod te azt citeraszó nélkül is.

– Ne kívánjon már túlem ilyet, no! Nem táncoltam én a lakodalmam óta, danóni meg... – rimázkodott a szerencsétlen, de a gazda csak bizzta:

– Úgy lehet, nem is köll visszaadni a kölcsönt, ha szépen csinálod...
Ecetsavanyú képpel, majdnem hogy sírva, elkezdett tiporogni a mezei szegény, miközben ezt „dalolta” vagy inkább dünyögte kínjában:

Hej szegénység, szegénység,

Mire visz a nagy szükség!

– s járta a kállai kettőst keservesen.

Még a gazda is megsajnálta.

– No, tartsd azt a tarisznyát! Nem is köll a kölcsönt visszaadni. Megért ez annyit, hogy végre mulatni láttalak!

ELÁLLÍTOTTÁK

A régi jeles napok közé tartozott valamikor Péter-Pál is, az aratás kezdetének napja.

A kaszálni tudó részeseket és napszámosokat ilyentájt fogadták meg a gazdák az emberpiacon, vagy ahogyan akkor nevezték: a köpködön, ott a régi Szentháromság tövében. Itt gyülekeztek a piaci napokon, vasárnap délelőttönként, s kínálgatták magukat azok, akiket szorított a szegénység, mert itt adódott munkaalkalom, itt szedhették begyre a híreket, itt hallgatták meg a dobszó mellett kihirdetett hatósági rendeleteket, figyelték a napszám alakulását, s kötöttek egyezséget az őket mustráló gazdákkal.

Egy vasárnap délelőtt a többi szegény között ott lézengett az emberpiacon boldogult Barna Pista bácsi is. Hajtotta a nincstelenség, neki is menni kellett a kenyér után, de valahogy nemigen kaptak rajta már a munkaadók, sem a bandagazdák. Jócskán benne járt már az időben, így aztán csak ténfergett, lüködött egyik csoporttól a másikig.

Mivel került ott mindig beszélgető cimborra, a sokadalomban ő is összeakadt egyik jó ismerősével, a maga korabeli Zsiga Ferkóval.

– Te, Ferkó! – szólította meg. – Nem tudnál ajánlani nekem valami jó helyet, ahol részt foghatnék?

– De tudok, komám, hogyné tudnék! Ajánlhatok egyet, az éppen neked való hely: a gazda jámbor, istenfélő, csendes ember; sose szokott kötözködni a szegínnyel. Elvezethetlek hozzá, ha fizetsz egy jó pálinkát. Megegyeztek.

Miután a Szorcsik-féle kocsmában (ott volt a Szép utca sarkán) ki-ki bedűtötte a maga féldecijét, Zsiga bácsi karon fogta cimboráját, és átvezette a téren, egyenesen Nepomuki Szent János szobra alá. Ott aztán fölmutatva a jámbor szentre, így szólt:

– No, testvér, helyben vagyunk! Ehun-e látod, itt van János gazda, egyezzel meg vele, ha tudsz! Ha még redusára is szükséged vóna, mondanám, hogy eredj át a Szent Anna szoborhoz, hátha vállalkozna ...

Ezt azonban már menőfélben tanácsolta, mert Pista bácsi minden átmenet nélkül fölöttébb hangos fohászkodásba kezdett.

RÉGI MAROKVERŐKRŐL

– Hamar lett ló, mint a szegény ember csikaja – mondták régen az olyan fiatalokra, akit már iskolahagyott kora előtt kanásznak, ha meg leánygyermek volt, szolgálólánynak vagy marokverőnek állított el az apja, anyja.

Különösen a marokszedő gyereklánynak volt nehéz dolga. Aratáskor rekkenő hőségben 2–3 kaszás előtt is terigetett naphosszat, vagy a lekaszált búzarendből kukával (fahoroggal) szedte a kévének valót. A kévét búzaszárból kötéllel fogta össze, s ez utóbbit nagyon korán, harmaton csavarta, amikor még nem törik a búza szára. A kévéket aztán rakásokba, úgynevezett keresztekbe rakták.

Szóval, nehéz munka volt a marokverés, s nem egy anya kérte meg a bandagazdát, azaz a részes aratók fejét vagy magát az aratót, aki a leány előtt a búzarendet vágta, hogy ne hajtásák agyonra, kíméljék a leányt, „hiszen gyerek a lelkem, meg csak lány az még”.

*

Vézna kis hajadon volt az egyik öreg részes marokverője. Azt is beajánlotta az anyja a bácsinak – valami rokonféle lehetett –, hogy istápolgassa, óvja már szegényt. Ugyanakkor a lányt is figyelmeztette, hogy forduljon mindig az öreghez bizalommal.

Egy délben kihozták a részes aratók ebédjét, s az emberek – aratók,

marokszedők – a kereszttek hűvösében a kényekre telepedtek. Meleg is volt, el is pilledt a leányka, nem vigyázott, s leülés közben – szelet eresztett.

– Ki repeszi itt a gyolcsot? – szólt évődve az egyik aratórészes.

A pipacspirossá vált leányka rimánkodva súgta oda az aratójának:

– Ugyan, Pista bácsi, vegyék kend mán magára!

Mire az öreg:

– Venném én, édes lányom, de se ujja, se gallérja!

